

המתווה הליברלי למערכת המשפט הישראלית

רקע: רגע חוקתי או סחיטה באיומים

ממשלת נתניהו מקדמת בימים אלה הפיכה משטרית שמטרתה לרכז כוח בלתי-מוגבל בידי צד אחד של המפה הפוליטית. השלמת ההפיכה תוביל לביצור כוחו של השלטון הקיים, ובכך תסיים את הפרק הדמוקרטי בתולדות ישראל. ההפיכה מבוצעת אמנם בשם מחנה פוליטי שנהנה מרוב פרלמנטרי זמני, אך היא מובלת בידי קבוצה קטנה וקיצונית. קבוצה זו המתינה לשעת כושר במשך שנים ארוכות, וכיום היא מנצלת את חולשתו הפוליטית של ראש הממשלה נתניהו כדי לשנות את שיטת המשטר בישראל. החזון שלה באשר לאופייה ואורחותיה של מדינת ישראל זר לחלוטין לערכי מגילת העצמאות ולרעיון הציוני.

האיום בהפיכת המשטר הישראלי לדמוקרטיה חלולה עורר מחאה ציבורית חסרת תקדים בהיקפה וההתנגשות הצפויה בין הממשלה למגזרים רחבים בציבור מאיים לקרוע את החברה הישראלית. כתמיד, האיום במשבר הביא לקריאות לפשרה. אולם פשרה עם בריונים, שעבורם הפשרה של היום היא נקודת הפתיחה לסחיטה של מחר, היא מעשה איולת.

קואליציית הימין בהובלתם של חברי הכנסת יריב לוין ושמחה רוטמן מקדמת שינוי משטרי מרחיק לכת, ללא הידברות וללא הסכמה. זו איננה רפורמה כי אם פוטש פוליטי. בנסיבות אלה, כל הידברות תשמש את הקואליציה לנטרול המחאה ותעניק לגיטימציה להפיכה המתוכננת: גם אם נתניהו-לוין-רוטמן יסכימו לשורה של ויתורים נקודתיים, עיקרה של ההפיכה המשטרית יעבור. המתכונת הסופית תנוע על הרצף שבין ההצעה הקיצונית הנוכחית, לבין המתווה העמום של נשיא המדינה המקבל את עיקרי ההפיכה ומוותר על אופייה הדמוקרטי של המדינה.

בנוסף, חשוב להבין כי לפשרה ממלכתית יש מעמד מחייב, והיא יכולה להפוך לרגע חוקתי מכונן שאת תוצאותיו יהיה קשה מאוד לשנות בעתיד, גם אם הרכב הכנסת ישתנה. במובן זה, עדיפה חקיקה כוחנית במחטף של הקואליציה, תוך התנגדות של המחנה היריב - התנגדות שתוכל להתירגם למאבק פוליטי ארוך טווח – על פני "פשרה" מסוכנת שתזכה ללגיטימציה מטעם האופוזיציה. לפיכך, הרס הדמוקרטיה בהידברות איננו עדיף על חיסולה בבירונות.

את ניסיון ההפיכה המשטרית של הימין האנטי דמוקרטי יש להביס באמצעות הכוח הציבורי של ישראל הדמוקרטית. הידברות אמיתית תוכל להתקיים רק אם יתקיימו שני תנאים יסודיים:

1. הפסקת המחטף החקיקתי.
2. הבעת מחויבות כומבית לעקרונות היסוד של הדמוקרטיה (שיפורטו בהמשך).

בתנאים אלה, יהיה ניתן לנצל את המשבר כדי ליצור "רגע חוקתי" אמיתי במדינת ישראל; דהיינו, רגע היסטורי מכונן שבו הקבוצות השונות המרכיבות את החברה מגיעות להסכמה רחבה חדשה לגבי הסדר החוקתי והמוסדי במדינה.

במדינת ישראל של היום – עוד

קודם להפיכה המשטרית –

אין הגנה מספקת על זכויות

הפרט, אין מחויבות חוקתית

לשוויון ולחופש מדת ואין הגנה

חוקתית על מוסדות אזרחיים

שבכוחם לאזן ולרסן את

הרשות המבצעת, כמו תקשורת

חופשית ואקדמיה עצמאית.

אם נמצא את עצמנו ברגע כזה, אסור שנקודת הפתיחה תהיה המתווה שהוצע על-ידי הנשיא הרצוג, ועל אחת כמה וכמה מתווה משפטי הימין שאיש לא הסמיכם לדבר בשם הציבור. מתווים אלו אינם פשרה בין העמדה הליברלית לבין העמדה המנוגדת לה, אלא בין מקדמי המהפכה המשטרית לבין הסטטוס-קוו – אשר מעוצב כבר שנים על-ידי הימין. בשל כך, המחנה הליברלי בישראל מוצא את עצמו מגן בחירוף נפש על בית משפט עליון ועל מבנה חוקתי שעוצבו

בידי איילת שקד ושרחוקים מלעמוד בסטנדרטים ליברליים בסיסיים. במדינת ישראל של היום – עוד קודם להפיכה המשטרית – אין הגנה מספקת על זכויות הפרט, אין מחויבות חוקתית לשוויון ולחופש מדת ואין הגנה חוקתית על מוסדות אזרחיים שבכוחם לאזן ולרסן את הרשות המבצעת, כמו תקשורת חופשית ואקדמיה עצמאית.

במצב הנוכחי, אם יגיעו הצדדים לשולחן המשא ומתן מתוך כוונה להגיע להסכמות רחבות, צד אחד – הקואליציה – יגיע כשבאמתחתו תוכניות מפורטות להפיכה משטרית

כוללת. הנשיא, מצדו, יקפיד למצוא את נקודת האמצע. אבל מה תהיה עמדת הצד שמנגד? פשרה חוקתית אמיתית צריכה להתגבש בין שתי עמדות עקרוניות – ולא בין יוזמה רדיקלית לשינוי יסודות המשטר לבין הסטטוס קוו, שהוא סך כל הפשרות שכבר ביצענו בעבר.

אחרי שנים של פשרות, המחנה הליברלי איבד את זהותו הפוליטית. במקום לקדם את ערכיו ותפיסת עולמו, הפכו לילד עם האצבע בסכר: כל מאמציו מושקעים בסתימת חורים ובלימה רגעית של השיטפון שסוחף אותנו בהדרגה לכיוון מדינה לא-דמוקרטית. כדי להתנגד באופן אפקטיבי להפיכה המשטרית ולחזון האפל שמאחוריה, יש לנסח תפיסת עולם ליברלית ברורה בנוגע למבנה החוקתי בישראל ולמערכת המשפט הנמצאת תחת מתקפה. לא הרע במיעוטו וגם לא שימור המצב הקיים; לא נקודת אמצע בין מערכת משפט מינית למערכת משפטית אוטוריטרית בסגנון הונגריה – אלא חזון מלא וקוהרנטי, שעליו אנחנו רוצים להילחם ושאליו

בכוונתנו להוביל את מדינת ישראל. רק כך, הצעה מול הצעה, חזון מול חזון, נוכל לקדם פשרה אמיתית שאינה כניעה מבישה של המחנה הליברלי לאיומי המחנה האנטי-ליברלי.

מסמך זה מספק קווי יסוד לעמדת המחנה הליברלי בישראל בנוגע למערכת המשפט. זו איננה הצעה משפטית טכנית – תורם של המומחים יגיע אחר כך;

מטרתנו היא לנסח את עקרונות התפיסה הליברלית ביחס למבנה המוסדי והחוקתי של מדינת ישראל, הן כדי להגיע מוכנים לרגע חוקתי אם וכאשר הוא יגיע, הן כדי לשרטט את הקווים המשותפים הערכיים של המחנה הליברלי במאבק העתידי על אופייה של מדינת ישראל. בתוך כך אנחנו מציעים תנאי הכניסה להידברות על רפורמה חוקתית, אם תהיה כזו.

כדי לנהל מאבק אפקטיבי, וגם כדי להגיע לפשרות עם הצד השני, המחנה הליברלי בישראל חייב לבסס את מאמציו על תפיסת עולם קוהרנטית, להבין שיש בידיו כוח רב ולהחליט שלא להתקפל בפני סחיטה באיומים. התפקיד שלנו אינו להגן על המצב הקיים – שרוחק מלבטא את השקפת עולמו – אלא להילחם על המצב הרצוי בעינינו. התפקיד שלנו אינו לשים שוב את האצבע בסכר, אלא לבנות את הסכר עצמו.

המתווה הליברלי

מבוא

המבנה המשטרי הישראלי סובל ממספר פגמים משמעותיים ביחס לשלטון החוק, הפרדת הרשויות וההגנה על זכויות האדם והאזרח. כבר עכשיו, עוד בטרם התבצעה המהפכה המשטרית, הרשות המבצעת בישראל חזקה מדי. מיעוטים אינם מוגנים מפני אפליה. התקשורת והאקדמיה חשופות להתערבות ממשלתית. בית המשפט ממעט להתערב בהחלטות ממשלה, גם כשאלה פוגעות באופן ברור בעקרונות חוקתיים או בזכויות אדם. לא פעם גורמי השלטון מציגים בפני בית המשפט תמונה חלקית או מטעה, וברוב המקרים בית המשפט מאפשר למדינה לעכב דיונים ונמנע ככל יכולתו מפסיקות שאינן נוחות לממשלה.

חברה צודקת וחופשית היא חברה שכל חלקיה – בפרט אלה האוחזים בכוח השלטוני – כפופים באופן שווה למערכת של חוקים שהתקבלו במסגרת הליך ראוי ושחוקיה מחויבים להגנה על זכויות הפרט ולשוויון מלא בין כלל האזרחים. לצורך כך, דרושה מגילת זכויות מתקדמת הנהנית ממעמד חוקתי עליון, מערכת משפטית שבכוחה לאכוף אותה, והפרדת רשויות שתיצור איזון הגיוני בין הרשויות השונות.

עקרונות היסוד

א. ביצור הפרדת הרשויות: חיזוק האיזונים והבלמים

הפרדת רשויות היא יסוד מרכזי בהבטחת הריסון, הבקרה והביזור של הכוח השלטוני. זוהי אבן יסוד של החברה החופשית ושל המשטר הצודק. ואולם, בישראל מנגנוני הפרדת הרשויות חלשים ושבריריים. הרשות המחוקקת, הכנסת, כפופה במידה רבה לממשלה באמצעות הסכמים קואליציוניים ואין הפרדה מהותית בין הרשויות שתאפשר

להן לפקח זו על זו. שום מנגנון אינו מונע מהמשלה לדרוס את הכנסת: אין שני בתי פרלמנט המאפשרים פיקוח של גורמים נבחרים שונים זה על זה; אין מבנה פדרטיבי שמבזר את הכוח הביצועי; ואין מחויבות לגורמים על-מדינתיים דוגמת האיחוד האירופי. התקשורת החופשית והאקדמיה בישראל נתונות אף הן לחסדי המשלה. הבלמים המוסדיים היחידים על כוחה של הרשות המבצעת בישראל הם הרשות השופטת, מוסד היועץ המשפטי לממשלה והדרג המקצועי בשירות הציבורי (שאמור אמנם לממש את חזון המשלה, אך איננו מזהה פוליטית ומיועד לפעול באופן מקצועי, בכפוף לחוק ולטובת הכלל).

אלה קווי היסוד לשינויים המוסדיים הדרושים על-מנת להבטיח את עתידה של ישראל הדמוקרטית:

1. **חיזוק הכנסת.** כנסת ישראל סובלת מהיעדר סמכויות. על-מנת לתקן את המצב הקיים, יש להרחיב את הסמכויות של ועדות הכנסת ולעגן אותן בחקיקה ראשית. בין היתר, יש לעגן בחקיקה את:
 - הסמכות לזמן עדים לשימוע;
 - מקומות חברי האופוזיציה בוועדה למינוי שופטים ובוועדות הכנסת;
 - הסמכות לבצע מעקב וביקורת שוטפים על פעילות משרדי המשלה;
 - סמכויות יו"ר האופוזיציה (חקיקת יסוד);
 - הבטחת העברה של תקציבים ממשלתיים לאופוזיציה.

במקביל, כדי למנוע את השתלטות הרשות המבצעת על הרשות המחוקקת, יש להגביל את כוחם של ההסכמים הקואליציוניים וועדת השרים לחקיקה.

2. **הסדרת סמכויות בית המשפט ומוסד הייעוץ המשפטי לממשלה.** בהיותה המגן היחיד, נכון להיום, מפני עריצות השלטון הנבחר, יש לבצר את עצמאותה של מערכת המשפט ושל בית המשפט העליון העומד בראשה. עד היום, הסדרת היחסים בין הרשות השופטת לרשות המבצעת התבססה ברובה על נורמות, ועדות ממלכתיות, פסיקות של בית המשפט העליון וחוות דעת של היועץ המשפטי

כתוצאה מכך, כפי שנוכחנו
לגלות באחרונה, כשקמה
ממשלה אנטי-ליברלית ואנטי-
דמוקרטית, יש בכוחה לשנות
את אופי המשטר במדינת
ישראל בקלות ובמהירות.

לממשלה. כתוצאה מכך, כפי שנוכחנו לגלות באחרונה, כשקמה ממשלה אנטי-ליברלית ואנטי-דמוקרטית, יש בכוחה לשנות את אופי המשטר במדינת ישראל בקלות ובמהירות. מוסד הייעוץ המשפטי לממשלה אינו מעוגן בחקיקה, ואת היכולת של בית המשפט העליון לבצע ביקורת שיפוטית אפשר לשנות באמצעות רוב מזדמן בכנסת. על-כן יש:

- להסדיר את מוסד הביקורת השיפוטית בחקיקה ראשית;
- לשנות את הרכב הוועדה למינוי שופטים כך שתשקף מגוון תפיסות ועמדות, לא תישלט על-ידי פוליטיקאים או שופטים, ותבטיח את עצמאות בית המשפט;
- לעגן בחקיקה ראשית את מעמד היועץ המשפטי לממשלה.
- ליצור מנגנונים שימנעו מן הכנסת לגלגל שוב ושוב לפתחו של בית המשפט העליון סוגיות פוליטיות בווערות, שאמורות להיות מוכרעות מעצם טבען על-ידי הרשות המחוקקת, ואינן נוגעות לזכויות יסוד.

3. **חוק יסוד השירות הציבורי בישראל.** במבנה המוסדי הקיים, השירות הציבורי

בישראל הוא ניטרלי: מטרתם של משרתי הציבור במשרדים השונים הינה לממש את מדיניות השרים תוך שמירה על שלטון החוק וזכויות האדם, פעולה למען הכלל ומניעת שחיתות. בימינו ניכרת שחיקה מסוכנת במעמד הניטרלי של השירות הציבורי: שרים מקימים וסוגרים משרדים כאוות נפשם, מעבירים סמכויות ממשרד למשרד, ומפעילים לחצים פוליטיים כבדים על משרתי הציבור. המטרה שהציבו לעצמם היא לשלוט שליטה מוחלטת בפקידות הציבורית על-מנת לממש מטרות פוליטיות בכל מחיר; לקדם אינטרסים אישיים; להעניק הטבות סקטוריאליות; למנות מקורבים למשרתי ציבור במקום אנשי מקצוע; ולסחור בכספי ציבור בתמורה לכוח פוליטי.

אל מול תופעות אלו, יש לפעול לחיזוק מעמדו של השירות הציבורי כמערכת שתכליתה לשרת את הציבור ולא את הממשלה, על-ידי עיגון תפקידו וסמכויותיו בחקיקה ראשית.

4. **חוק יסוד תקשורת חופשית בישראל.** מעמדה של התקשורת החופשית

בישראל אינו מעוגן בחוקה. בשנים האחרונות מופעלים לחצים אדירים על המועצה לשידורי כבלים ושידורי לוויין להיטיב עם ערוצים שמשרתים את

מפלגת השלטון; הטבות רגולטוריות נקבעות, לכאורה, על-פי מידת נאמנותם של כלי תקשורת לממשלה; השידור הציבורי הופך שוב ושוב מושא למתקפה מצד השלטון.

כדי להבטיח את קיומה של תקשורת עצמאית, שתמלא את תפקידה כמשרתת את הציבור ולא את השלטון, יש לעגן בחוק יסוד את קיומו של גוף שידור ציבורי ניטרלי, שיכלול ייצוג נרחב של חלקים רבים בעם, ישמור על עצמאותו ויהיה מוגן מפני לחצי הממשלה. בנוסף, יינתנו הנחיות ברורות ויוסדרו כללים נוקשים בנוגע ליחסים בין גופי תקשורת פרטיים, תורמים פוליטיים ונציגי ציבור.

ב. מגילת זכויות

הבסיס החוקתי להגנה על זכויות האדם בישראל הוא חוק אחד ויחיד – חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. תקפותו של החוק, וכתוצאה מכך ההגנה על זכויות האדם, חשובים לשינוי באמצעות חקיקה של הכנסת. יתר על כן, ההגנה על זכויות רבות במסגרתו, נובעת מפסיקה תקדימית של בית המשפט העליון ולא מתוקף קביעה מפורשת בלשון החוק. כתוצאה מכך, זכויות האדם בישראל מופרות באופן תדיר וההגנה עליהן משתנה על-פי האווירה הציבורית והנסיבות הפוליטיות. כדי לבצר את ישראל כמדינה חופשית וצודקת, יש לבסס הגנה חוקתית רחבה באמצעות מגילת זכויות, כמקובל בדמוקרטיות ליברליות רבות בעולם.

זכויות האדם בישראל
מופרות באופן תדיר וההגנה
עליהן משתנה על-פי
האווירה הציבורית והנסיבות
הפוליטיות.

עם כינונה של מגילת הזכויות, יבוטלו שורה של חוקים והנחיות מנהליות המפרים זכויות יסוד וחותרים תחת עיקרון השוויון. מגילת הזכויות תכלול, בין היתר, את הזכויות המרכזיות הבאות:

1. **הזכות לשוויון.** כיום, עיקרון השוויון אינו מעוגן בחוק יסוד. בהיעדר הגנה חוקתית לעיקרון זה, קבוצות מיעוט חשופות לאפליה בכל תחומי החיים. הזכות לשוויון תעגן באופן חוקתי את האיסור על כל סוג של אפליה על בסיס אתני, דתי, מגדרי, מיני או אחר, ותבטיח שוויון אזרחי מלא לכל אזרחי המדינה. עיגון השוויון כעקרון חוקתי יחייב, בין השאר:

- מיסוד נישואין אזרחיים;
- מתן שוויון מלא לחברי קהילת הלהט"ב (נישואים, פונדקאות, אימוץ, חופשת לידה וכיו"ב);
- הבטחת ייצוג הולם במשרות ציבוריות;
- הבטחת שכר ותנאים סוציאליים שווים;
- שוויון בשירותים חברתיים;
- תיקון ההזנחה בחינוך, בבריאות ובתחבורה בפריפריה;
- שוויון בהקצאת קרקעות ובנגישות למשאבי טבע.

מלבד עיגון עיקרון השוויון כעיקרון חוקתי, יש לבטל הסדרים מפלים קיימים הסותרים אותו – למשל, ביטול ההסדרים המשפטיים המאפשרים הפרדה מגדרית באקדמיה ובכניסה למתחמים ציבוריים; ביטול חוק יסוד: הלאום שמעגן את העליונות היהודית כעיקרון חוקתי; וביטול חוק ועדות הקבלה.

2. **חופש הביטוי והמחשבה.** כיום, שורה של חוקים מגבילים את חופש הביטוי של ישראלים ביחס לסוגיות היסודיות ביותר בחברה הישראלית. חוק החרם, למשל, חושף לאחריות נזיקית ולענישה מנהלית את מי שיקרא להחרים מוצרי התנחלויות ומאפשר שלילת תקצוב ממוסדות תרבות המתגרים את צדקת ההתנחלויות או המדינה. חוקים כגון אלה, אשר מגבילים באופן חמור את חופש הביטוי של אותם אזרחי ישראל שאינם שותפים לאידיאולוגיה שמובילה הממשלה, חייבים להימחק מספר החוקים. על-כן יש לפעול לביטול חוקי הנאמנות בתרבות, חוק החרם, חוק הנכבה ו"חוק שוברים שתיקה". במקביל, יש לחוקק את חוק יסוד: חופש הביטוי.

3. **חופש דת וחופש מדת.** במדינת ישראל אין, ומעולם לא הייתה, הפרדת דת ומדינה. אזרחי ישראל כפופים לסמכותם ומרותם של בתי דין דתיים ולחוקי כשרות, חשופים לקנסות בגין פעילות בשבת ועוד. עיגון חופש הדת והחופש מדת ישנה את מצב עניינים זה מהיסוד, ויכלול בין היתר את:

- ביטול המונופול של הרבנות הראשית על שירותי דת;
- ביטול המונופול של בתי הדין הרבניים על הנישואים והגירושים בישראל;
- הקמת מסלול נישואים אזרחיים;

- מיסוד תחבורה ציבורית בשבת;
- ביטול המונופול של האורתודוקסיה הדתית על הכותל;
- ביטול חוק החמץ;
- תמיכה במוסדות קדושים לכל הדתות ולכל הזרמים.

4. **הזכות לבחור ולהיבחר.** כיום, פסילת מפלגות על רקע אידיאולוגי ומטעמים פוליטיים מתבצעת בקלות רבה מדי. המפלגות הערביות נפסלות פעם אחר פעם על-ידי רוב מזדמן השולט בוועדת הבחירות ונזקקות להגנה של בית המשפט העליון. יש לתקן את חוק יסוד: הכנסת כדי להבטיח כי כל חלקי החברה הישראלית נהנים מן הזכות לבחור ולהיבחר, ללא תלות בגורמים פוליטיים אלו או אחרים.

5. **זכויות חברתיות.** כיום אין בישראל הגנה חוקתית על נגישות לתשתיות ושירותים חיוניים (כגון חשמל, מים, בנקאות, אינטרנט ודיור נאות). מי שהגן עד כה על אזרחי ישראל מפני ניתוקי חשמל, סילוק מדיור מוגן ושליה שרירותית של קצבאות ביטוח לאומי היה בית המשפט העליון – ואף הוא עשה זאת בצורה בלתי-מספקת. את ההגנה על זכויות חברתיות יש לעגן חוקתית.

מגילת הזכויות תכלול זכויות יסוד נוספות, כמו הזכות לחיים, הזכות לקניין, הזכות למשפט הוגן, חופש העיסוק, חופש ההתאגדות, הזכות לפרטיות, זכות השביתה וכיו"ב.

ג. גישה לצדק

התסכול העיקרי של אזרחי ישראל ביחס למערכת המשפט אינו קשור כהוא-זה לבית המשפט העליון, אלא לכך שבעיותיהם המשפטיות אינן מטופלות. בדמוקרטיה ליברלית מתוקנת, זכות הגישה לערכאות היא זכות בסיסית. אלא שעבור ישראלים רבים בית המשפט איננו נגיש, בעיקר בגלל סיבות כלכליות. לפיכך, יש לדרוש הקמת בתי משפט נוספים בערכאות הנמוכות כדי להקטין את העומס במערכת המשפט, לאפשר לשופטים לספק צדק לכל הצדדים ולהזיל ככל הניתן את ההליך המשפטי. על-מנת לקדם מטרת אלו, צריך גם להגדיל את תקציבי הסנגוריה הציבורית ואת הגישה לסיוע משפטי בתיקים אזרחיים. בנוסף, יש לעגן בחקיקה ראשית את זכות העמידה של תובעים

ציבוריים, כך שיוכלו לייצג עמדות ציבוריות חשובות שאזרחים פרטיים אינם יכולים להעלות בעצמם בבית המשפט.

ד. הגדרה עצמית יהודית

יש לשים קץ למצב המביש שלפיו המקום היחיד בעולם החופשי שבו יהודים מנועים או מופלים בבואם לממש את יהדותם על-פי תפיסתם הוא מדינת ישראל. המדינה הוקמה על-מנת לאפשר ליהודים להגדיר את עצמם – לא על-מנת לכפות עליהם את אותה

המדינה הוקמה על-מנת

לאפשר ליהודים להגדיר

את עצמם – לא על-מנת

לכפות עליהם את אותה

יהדות אורתודוקסית שממנה

ביקשו רבים מהוגי הציונות

להשתחרר.

יהדות אורתודוקסית שממנה ביקשו רבים מהוגי הציונות להשתחרר. הפרשנות החוקתית היחידה לאופייה היהודי של המדינה תהיה פרשנות ליברלית, העולה בקנה אחד עם חזונם של האבות המייסדים: להקים מדינה המבטיחה כי יהודים יוכלו לחיות חופשיים בארצם. הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית תשען על עקרון היסוד הציוני שלפיו היהדות היא בראש ובראשונה אומה ולא קהילה דתית. כל שימוש בסמכויותיה ומשאביה של המדינה על-

מנת להשליט על אזרחי ישראל היהודים את הפרשנות האורתודוקסית או החרד"לית של היהדות – כולל באמצעות מערכת החינוך הממלכתית – תיחשב בבלתי-חוקתית. מדינת ישראל תטפח ותעודד מגוון של זהויות יהודיות, כולל זהותה של הקבוצה הגדולה בישראל, היהודים החילונים.

ה. מחויבויות בינלאומיות

1. **זכויות אדם בשטחים.** מדינת ישראל מחויבת, גם לשיטתה, לכיבוד דיני הכיבוש. החוק הבינלאומי אוסר על העברת אוכלוסייה אזרחית אל השטח הכבוש ועל ניצול משאבי האזור, אך בפועל ממשלת ישראל מתעלמת ממחויבויות אלה לחלוטין: היא מטפחת את מפעל ההתנחלות ומקדמת באופן שיטתי אלימות וגזל קרקעות ומשאבים מהתושבים הפלסטינים לטובת המתנחלים. הסדר חוקתי חדש חייב להבטיח כי ממשלת ישראל תעמוד בהתחייבויות הבינלאומיות שלה בתוך ומעבר לקו הירוק.

2. **זכויות פליטים.** כיום מדינת ישראל לא מאפשרת כניסת פליטים לשטחה, ומונעת הליך הוגן ממבקשי מקלט השוהים בתחומה. הממשלה מגבילה את חופש התנועה של מבקשי המקלט על-מנת להקשות עליהם במציאת עבודה, גובה "פיקדונות" מאלה שנמצאים פה כדי לנגוס בשכרם, ואף מגרשת חלק מהם ללא משפט. הסדר חוקתי חדש יחייב את כיבוד האמנות הבינלאומיות שעליהן ישראל חתומה, קרי, הקמת מנגנון יעיל לסינון בקשות מקלט, הענקת זכויות מלאות למבקשי המקלט העומדים בקריטריונים וייסוד מערך תמיכה מקיף לשכונות שבהן שיעור גבוה של פליטים ומבקשי מקלט.

סיכום

המשבר הפוליטי הנוכחי הוא גם הזדמנות להסדיר את יסודות המשטר והמבנה החוקתי של ישראל ולהעמידם על בסיס ליברלי מוצק המחויב לערכי החירות והשוויון. העקרונות המוצעים במסמך זה הם לא יותר מקווי יסוד אפשריים לתיקון כזה, שיוכל להביא למימוש חזונם של אבות הציונות ומייסדי המדינה להיות חופשיים בארצנו – ולממש את ההבטחה הגלומה במגילת העצמאות לפיה מדינת ישראל: "תִּשְׁקַד עַל פְּתוּחַ הָאָרֶץ לְטוֹבַת כָּל תּוֹשְׁבֵיהָ; תִּהְיֶה מְשֻׁתָּה עַל יְסוּדוֹת הַחֵרוּת, הַצֶּדֶק וְהַשְּׁלוֹם לְאוֹר חֲזוֹנָם שֶׁל נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל; תִּקְיֶם שְׁוִיּוֹן זְכוּיֹת חֻבְרָתִי וּמְדִינִי גָּמוֹר לְכָל אֲזַרְחֵיהָ בְּלִי הַבְּדֵל דָּת, גִּזְע וּמִין; תִּבְטִיחַ חֻפְשׁ דָּת, מִצְפּוֹן, לְשׁוֹן, חֲנוּךְ וְתִרְבוּת; תִּשְׁמַר עַל הַמְּקוֹמוֹת הַקְּדוּשִׁים שֶׁל כָּל הַדָּתוֹת; וְתִהְיֶה נֹאמָנָה לְעִקְרוֹנוֹתֶיהָ שֶׁל מְגִלַת הָאֱמוּנוֹת הַמְּאֻחָדוֹת."

תנאי כניסה להידברות

אם ברצוננו לשמר את המבנה הדמוקרטי של מדינת ישראל, אין להיכנס להידברות עם מובילי ההפיכה המשטרית מבלי שקיבלו על עצמם את התנאים הבאים:

1. לא תיפגע הסמכות של בג"ץ לבצע ביקורת שיפוטית אפקטיבית על בסיס חוקי היסוד.
2. לא תהיה פגיעה בניטרליות הייעוץ המשפטי.
3. הוועדה לבחירת שופטים לא תישלט על-ידי הקואליציה או הממשלה.
4. לא תהיה פגיעה בזכות העמידה.
5. לא תהיה פגיעה בזכות לבחור ולהיבחר של כל חלקי החברה הישראלית, ללא תלות בגורמים פוליטיים כאלו או אחרים (כגון וועדת הבחירות המרכזית).
6. קודם לכל שינוי חוקתי מקיף, יש לחוקק מגילת זכויות מקיפה שתגן על זכויות האדם בישראל, שבה יעוגן גם עיקרון השוויון כעיקרון חוקתי.